

1

Малко преди 1 часа следобед във вторник, 27 септември 1938 г., Хю Легат от Дипломатическата служба на Негово величество бе отведен до масата си край един от високите прозорци на ресторант „Риц“ в Лондон. Той си поръча малка бутилка „Дом Периньон“ реколта '21, която не можеше да си позволи, отгърна броя на „Таймс“ на седемнайсега страница и за трети път се зачете в речта, произнесена предишната вечер от Адолф Хитлер в берлинския Шпортпаласт.

РЕЧ НА ХЕР ХИТЛЕР

УЛТИМАТУМ КЪМ ПРАГА

МИР ИЛИ ВОЙНА?

Докато четеше, Легат поглеждаше към входа на ресторанта. Може би си въобразяваше, но тази вечер гостите и дори сервитьорите, които вървяха напред-назад по мокета между тапицираните в мораво кадифе столове, изглеждаха необичайно притихнали. Не се чуваше смях. Зад дебелиите стъкла на прозорците петдесетина работници, някои съблечени до кръста в задушното време, безшумно копаеха траншеи в Грийн Парк.

В този момент за света не бива да остава никакво съмнение, че говори не отделен човек, отделен лидер, а целокупният германски народ. Аз знам, че в този час целият народ – целият многомилionen народ – е съгласен с всяка моя дума. (Хайл!)

Той бе изслушал речта по Би Би Си, докато се излъчваше на живо. Произнесена с метален глас, неумолима, заплашителна, изпълнена със самосъжаление – впечатляваща по ужасяващ начин, – тя бе насечена от ударите на Хитлер с юмрук по катедрата и от мощния одобрителен рев на петнайсет хиляди гърла. Звукът беше нечовешки, извън този свят. Сякаш извираше от някаква черна подземна река, за да се излее от високоговорителя.

Благодарен съм на господин Чембърлейн за всичките му усилия, уверих го, че германският народ не иска нищо друго освен мир. Уверих го също така и сега повтарям, че когато този въпрос бъде решен, Германия няма да има повече никакви териториални проблеми в Европа.

Легат извади автоматичната си писалка и подчерта последния пасаж, като после се върна назад, за да подчертае и едно позоваване на Англо-германската военноморска спогодба.

Едно такова споразумение е морално оправдано единствено ако и двете държави си обещаят тържествено никога повече да не воюват една с друга. Германия иска това. Нека всички се надяваме, че нашите съмишленици сред британския народ ще надделеят.

Той остави вестника и извади джобния си часовник. За разлика от повечето мъже на неговата възраст

предпочиташе да носи точния час не на китката си, а закачен на верижка. Едва двайсет и осем годишен, Легат изглеждаше по-възрастен с пепелявото си лице, бе винаги сериозен и с тъмен костюм. Беше запазил масата още преди две седмици, преди да избухне сегашната криза. Сега се чувстваше гузен. Смяташе да ѝ даде още пет минути, след което щеше да се наложи да си тръгне.

В един и петнайсет Легат видя отражението ѝ в огледалната стена на ресторанта, между саксиите с цветя. Застанала бе в самия край на салона, почти на пръсти, и се взираше напред с изопнатата шия и повдигната нагоре брадичка. Тя категорично отказваше да носи очила. Той я погледа съсредоточено още няколко секунди, сякаш я виждаше за пръв път, като се питаше какво ли впечатление би му направила, ако не му беше съпруга. „Забележителна фигура“ – казваха обикновено хората за нея. „Не точно красавица...“ „Е, да, по-скоро хубава.“ „Памела е това, което се нарича жена от сой.“ „Именно, жена от сой, и то какъв! Нищо общо с бедния Хю...“ (Той бе дочул случайно последната реплика на партито в чест на годежа им.) Легат вдигна ръка, след това се изправи. Най-после тя го видя, усмихна се, махна му и тръгна към него, проправяйки си път между масите с тясната си пола и вталеното копринено сако, като остави след себе си пътека от обърнати глави.

Памела го целуна решително по устата. Беше леко задъхана.

– Съжалявам, съжалявам, съжалявам...

– Нищо. Аз самият току-що дойдох.

През последните дванайсет месеца той се бе научил да не я пита къде е била. Освен чантата си тя носеше неголяма картонена кутия. Постава я на масата пред него и свали ръкавиците си.

– Нали се разбрахме да няма подаръци?

Той повдигна капака. Отвътре го гледаше черен гумен череп с метална зурла и празни стъклени очи. Противогаз. Той потръпна.

– Заведох децата да им избира подходящ размер. Най-напред трябвало да сложа техните. Това е изпитание за майчината преданост, не мислиш ли? – Тя запали цигара. – Може ли да пийна нещо? Гърлото ми е пресъхнало.

Той направи знак на сервитьора.

– Малка бутилка?

– Следобед трябва да работя.

– Разбира се! Аз дори не вярвах, че ще дойдеш.

– Не биваше, честно казано. Опитах се да ти звънна, но те нямаше вкъщи.

– Е, сега знаеш къде съм била. Съвсем невинно обяснение. – Тя се усмихна и се наведе към него. Двата чукнаха чаши. – Честита годишнина, скъпи.

В парка работниците замахваха с кирките си.

Тя поръча набързо, без да поглежда менюто – филе от писия със зелена салата, без ордьовър. Легат върна менюто и поръча същото. Не му беше до храна при мисълта за децата му с противогази. Джон беше на три години, Даяна на две. Колко пъти ги бе предупреждавал да не тичат твърде бързо, да се обличат в топли дрехи, да не пъхат в уста моливи и дребни играчки, защото не се знае къде са били... Той сложи кутията под масата и я избута встрани с крак.

– Те уплашиха ли се?

– Не, разбира се. Мислеха си, че всичко е само игра.

– Знаеш ли, понякога и аз си мисля същото. Дори когато виждаш телеграмите, е трудно да не си кажеш, че това е някаква ужасна шега. Само допреди седмица всичко изглеждаше наред. Докато Хитлер не промени решението си.

– А сега какво ще стане?

– Кой може да каже? Най-вероятно нищо. – Той усещаше, че отговорът му трябва да звучи оптимистично. – В Берлин все още разговарят. Поне беше така, преди да изляза от работа.

– А ако спрат да разговарят, кога ще се започне?

Легат ѝ показа заглавието в „Таймс“ и вдигна рамене.

– Предполагам, че утре.

– Наистина ли? Толкова скоро?

– Казва, че щял да пресече чешката граница в събота. Нашите военни експерти смятат, че ще са нужни три дни, докато танковете и артилерията му заемат позиции. Това означава, че утре ще трябва да обяви мобилизация. – Той хвърли вестника на масата и отпи от шампанското, което киселееше в устата му. – Знаеш ли какво? Хайде да сменим темата.

От джоба на самото си извади кутийка за пръстен.

– О, Хю!

– Ще ти е голям – предупреди я той.

– Но е очарователен! – Тя го сложи на пръста си, вдигна ръка нагоре и я завъртя насам-натам в светлината на полилея, за да накара синия камък да заблесте. – Ти си съкровище. Мислех, че нямаме пари...

– Нямаме. Беше на майка ми.

Той се боеше, че ще го помисли за стиснат, но, за негова изненада, тя протегна ръка през масата и я сложи върху дланта му.

– Толкова си мил.

Кожата ѝ беше хладна. Тънкият ѝ показалец го погали по китката.

– Да можехме да наемем стая – каза внезапно той – и да прекараме целия следобед в леглото. Да не мислим за Хитлер. Да не мислим за децата.

– Ами защо не пробваш да го уредиш? Така и така сме тук. Какво може да ни спре?

Тя задържа погледа му с големите си сивосини очи и той разбра, с внезапно прозрение, което заседна в гърлото му, че го казва само защото знае, че няма как да се случи.

Зад гърба му се чу учтиво покашляне.

– Господин Легат?

Памела отдръпна ръката си. Той се обърна и видя салонния управител, притиснал длани като за молитва, тържествен и важен с новината, която имаше да съобщи.

– Да?

– От Даунинг Стрийт десет ви търсят, сър.

Каза го с добре премерен тон, за да чуят и на околните маси.

– По дяволите! – Легат се изправи и хвърли салфетката на масата. – Ще ме извиниш ли? Трябва да отговоря.

– Разбирам. Върви да спасяваш света. – Тя го отпрасти с ръка. – Можем да обядваме, когато си пожелаем.

Тя започна да прибира нещата си в чантата.

– Дай ми само минута. – Гласът му звучеше умолително. – Наистина трябва да говорим.

– Върви.

Легат се поколеба за момент, като си даваше сметка, че от съседните маси го гледат.

– Изчакай ме – каза накрая той.

После, придавайки си фалшиво безгрижен вид, последва салонния управител към фоайето.

– Казах си, че ще предпочетете да говорите на спокойствие, сър.

Мъжът отвори вратата на малък офис. Вътре имаше бюро с телефон; слушалката лежеше отстрани.

– Благодаря.

Той вдигна слушалката и изчака, докато вратата се затвори зад гърба на салонния управител.

– Легат.

– Съжалявам, Хю. – Позна гласа на Сесил Сайърс, колега от личния кабинет на министър-председателя. – Боя се, че се налага да дойдеш тук веднага. Става доста напечено. Клевърли те търси.

– Случило ли се е нещо?

Сайърс се поколеба. Личните секретари бяха обучени винаги да допускат, че ги подслушват.

– Разговорите като че ли приключиха. Нашият човек се качва на самолета за дома.

– Ясно. Тръгвам.

Легат постави слушалката на вилката. Няколко мига остана като парализиран. Така ли се пише историята? Германия нахлува в Чехословакия. Франция обявява война на Германия. Великобритания подкрепя Франция. Децата му носят противогози. Клиентелата на „Риц“ оставя масите с колосани ленени покривки, за да клечи в траншеите на Грийн Парк. Всичко това му идваше твърде много.

Той отвори вратата и тръгна обратно към ресторанта, но завари масата им разчистена. Персоналът на „Риц“ наистина действаше бързо.

На „Пикадили“ не се виждаха такситата. Известно време той подскача напред-назад покрай бордюра, размахвайки сгънатия на руло вестник след преминаващите заети коли. Накрая се отказа, сви по Сейнт Джеймс Стрийт и тръгна надолу по склона, като поглеждаше през улицата с надеждата да зърне съпругата си. Накъде се бе разбързала така? Ако си отиваше право вкъщи, в „Уестминстър“, би трябвало да мине отгук. По-добре да не мисли за това, по възможност никога. Той вече се потеше в нетипичната за сезона жегата. Ризата лепнеше на гърба му под старомодния костюм от три части. Небето беше сивкаво, но дъждът така и не се решаваше да завали; в мрачния вла-

жен следобед зад високите прозорци на знаменитите лондонски клубове по протежението на „Пал Мал“ проблясваха запалени полилеи.

Без да забавя крачка, Легат стигна до стълбището, което водеше от Карлтън Хаус Теръс надолу към парка „Сейнт Джеймс“. Мълчалива тълпа от двайсетина души внезапно прегради пътя му. Бяха се събрали да наблюдават как малък дирижабъл се издига зад зданието на Парламента. Въздушният кораб премина покрай кулата на Биг Бен – изглеждаше странно красив, величествен, сюрреалистичен. В далечината се виждаха още половин дузина, носещи се бавно в небето южно от Темза – миниатюрни сребристи торпеда, някои вече на хиляди метри височина.

Някакъв мъж до него промърмори:

– Почва се, щом се вдигнаха балоните.

Легат го погледна. Спомни си как баща му бе използвал абсолютно същия израз, докато беше в отпуск по време на Голямата война. Как трябвало да се връща във Франция, понеже балоните се вдигали. За шестгодишния Хю това бе прозвучало като някакъв празник, на който баща му е поканен. Повече не го видя.

Той заобиколи групата, слезе със забързана крачка по широкото стълбище и сви по Хорс Гардс Роуд. И там през последния половин час, откакто бе излязъл от работа, се бе случило нещо. Отнякъде се бяха появили две зенитни оръдия. Сега войници разтоварваха чували с пясък от камион, като си ги подаваха във верига от ръка на ръка; работеха бързо, сякаш се бояха, че Луфтвафе всеки момент ще се появи на хоризонта. Почти готова стена от чували вече заобикаляше установка от мощни прожектори. Един артилерист бясно въртеше някаква ръчка; цевта на едно оръдие се изви настрани, като същевременно се повдигаше нагоре, докато накрая застана почти вертикално.

Легат извади от джоба си носна кърпа и избърса

лицето си. Не можеше да се яви на работа зачервен и потен. Ако нещо се смяташе за недопустим грях в личния кабинет на премиера, то бе да изглеждаш обезпокоен.

Той изкачи стъпалата към тесния сенчест и почернял от сажди проход между два реда сгради, известен като Даунинг Стрийт. На тротоара срещу №10 група репортери проследиха пристигането му. Един фотограф вдигна апарата си, но когато видя, че не е никой важен, го свали. Легат кимна на полицая, който удари силно с чукчето по вратата и тя се отвори сякаш от само себе си. Той влезе вътре.

Бяха минали четири месеца, откакто от Външното министерство го командироваха на Номер 10, но всеки път изпитваше едно и също усещане – сякаш влизаше в джентълменски клуб, чиято мода отдавна е преминала: фойето с черно-бели плочки, стените в помпейско червено, месинговият фенер, големият часовник в ъгъла, тиктакащ лениво, желязната стойка за чадъри с един-единствен черен чадър. Някъде в дълбините на сградата звънеше телефон. Портиерът поздравя Легат с „добър ден“ и се оттегли на кожения си стол с броя на „Ивнинг Стандарт“.

В широкия коридор, водещ към задната част на сградата, Легат спря, за да се погледне в огледалото. Поправи вратовръзката и приглади косата си с две ръце, изправи рамене и се обърна. Право насреща беше Заседателната зала; масивната ѝ дървена врата бе затворена. Вляво – кабинетът на сър Хорас Уилсън, също със затворена врата. Вдясно коридорът водеше към офисите на личните секретари на премиера. Старинната сграда излъчваше невъзмутимо спокойствие.

Госпожица Уотсън, с която той делеше най-малкия кабинет, седеше прегърбена над бюрото си, точно както я бе оставил, заобиколена от стена от папки. Виждаше се само посивялото ѝ теме. Бе започнала

кариерата си като машинописка още по времето на Лойд Джордж, за когото се говореше, че гонел момичетата на Даунинг Стрийт около заседателната маса. Трудно бе да си представи човек, че някога може да е гонил и госпожица Уотсън. Тя отговаряше за изготвянето на отговорите на премиера по въпроси в парламента. Сега вдигна глава и изгледа Легат над барикадата от папки.

– Клевърли беше тук, търсеше те.

– Сега при премиера ли е?

– Не, в кабинета си. Премиерът е в Заседателната зала с тримата големи.

Легат издаде звук, който можеше да мине едновременно за стенание и въздишка. Извървя обратно коридора до половината и надникна в кабинета на Сайърс.

– Казвай, Сесил, точно колко съм загазил?

Сайърс се извърна на стола си, за да го погледне. Беше дребен мъж, със седем години по-възрастен, и изглеждаше вечно, неизлечимо и понякога дразнещо весел. Носеше същата колежанска вратовръзка като Легат.

– Боя се, че не избра подходящ ден за романтичен обяд, стари приятелю. – После понижи съчувствено глас. – Надявам се, че не го е понесла тежко.

Веднъж в момент на слабост Легат бе намекнал на Сайърс за семейните си проблеми. Оттогава не спираше да съжالياва за това.

– Ни най-малко. Всичко е наред. Как е положението в Берлин?

– От поредната тирада на хер Хитлер изглежда, че нещата се влошават. – Сайърс замахна с ръка и стовари юмрук върху подлакътника на стола си. – *Ich werde die Tschechen zerschlagen!*

– Божичко. „Ще смачкам чехите!“

По коридора се разнесе енергичен глас:

– Аха, Легат, ето те и теб!

– Стискам палци – произнесе беззвучно Сайърс.

Легат направи крачка назад и се обърна, за да се озове срещу продълговатата мустаката физиономия на Озмънд Самърс Клевърли, известен сред персонала по неизяснени причини като Оскар. Главният личен секретар на премиера го викаше с показалец и Легат го последва в кабинета му.

– Трябва да призная, че съм разочарован от теб, Легат, и в немалка степен изненадан. – Клевърли, бивш военен, беше по-възрастен от останалите. – Да обядваш в „Риц“ в средата на международна криза. Може би това се смята за нормално във Външното министерство, но тук имаме други разбирания по въпроса.

– Моля за извинение, сър. Няма да се повтори.

– Ще благоволиш ли да обясниш?

– Имам годишнина от сватбата, а не можах да се свържа със съпругата ми, за да отменя резервацията.

Клевърли го изгледа втренчено. Той не си правеше труда да крие недоверието си към умните младоци от Финансовото и Външното министерство, които никога не бяха служили под пагон.

– Има моменти, когато семейството трябва да отстъпи на заден план, и сега е един такъв момент.

Главният личен секретар седна зад бюрото си и включи настолната лампа. Тази част от сградата гледаше на север, към градината. Неподрязаните дървета хвърляха вечна сянка на приземния етаж.

– Сайърс каза ли ти?

– Да, сър. Разбирам, че преговорите са се провалили.

– Хитлер огласи намерението си да обяви мобилизация в два утре следобед. Боя се, че ще настане адска паника. Сър Хорас би трябвало до пет да е тук, за да докладва на премиера. Довечера в осем премиерът ще направи радио обръщение към нацията. Искам ти

да поемеш хората от Би Би Си. Ще разположат техниката си в Заседателната зала.

– Да, сър.

– В даден момент ще трябва да се проведе съвещание на кабинета, затова техниците им ще трябва да приключат бързо там. Премиерът ще се среща и с посланиците ни в страните от Общността. Началник-щабовете трябва да пристигнат всеки момент – веднага ги отведи при премиера. Освен това искам да водиш протокол на срещата, за да може после премиерът да докладва пред кабинета.

– Да, сър.

– Както знаеш, парламентарната ваканция се прекратява. Утре следобед премиерът ще държи реч относно кризата. Искам да събереш всички протоколи от съвещания и телеграми от последните две седмици и да ги подредиш хронологично.

– Да, сър.

– Боя се, че ще се наложи да прекараш нощта тук. – Зад мустаците на Клевърли пробяга нещо като усмивка. Той напомняше на Легат треньор по лека атлетика от второразредно частно училище. – Жалко, че имаш годишнина, но нищо не може да се направи. Можеш да спиш в стаята на дежурния на третия етаж.

– Това ли е всичко?

– Да... засега.

Клевърли сложи очилата си и се зачете в някакъв документ. Легат се върна в кабинета си и седна тежко зад бюрото. Отвори едно чекмедже, извади мастилница и натопи перодръжката. Не беше свикнал да го мъмрят. Дяволите да го вземат Клевърли, помисли си той. Ръката му потрепери и върхът на перото изтрака в стъкления ръб на мастилницата. Госпожица Уотсън въздъхна, но не вдигна глава от книгата си. Той посегна към телената поставка отляво върху бюрото и извади папка с последните телеграми, пристигнали

от Външното министерство. Преди да бе успял да развърже розовата лента, на вратата се появи сержант Рен, куриерът на Даунинг Стрийт. Беше задъхан както винаги; във войната бе изгубил единия си крак.

– Началникът на имперския генерален щаб е тук, сър.

Легат го последва, докато той куцукаше по коридора към фоайето. В далечината под месинговия фенер, с широко разкрачени крака, обути в лъснати кафяви ботуши, бе застанал виконт Горт и четеше телеграма. Легендарна фигура – аристократ, герой от войната, награден с „Кръст Виктория“, – Горт сякаш не забелязваше чиновниците и секретарите, внезапно открили някаква належаща причина да минат през фоайето, за да го зърнат. Входната врата се отвори и сред буря от светкавици на фотоапарати през нея минаха главен маршал Нюъл, началник-щаб на Кралските военновъздушни сили, и адмирал Бекхаус, началник-щаб на Кралския военноморски флот.

– Бъдете така добри да ме последвате, господа – каза Легат.

Докато ги водеше към вътрешността на сградата, той чу Горт да пита: „Дъф ще дойде ли?“, и после отговора на Бекхаус: „Не, премиерът го подозира, че донася на Уинстън“.

– Бихте ли изчакали тук за минута?

Заседателната зала беше звукоизолирана с двойни врати. Легат отвори външната и леко почука на вътрешната.

Министър-председателят седеше с гръб към вратата. Точно срещу него, по средата на дългата заседателна маса, бяха външният министър Халифакс, министърът на финансите Саймън и на вътрешните работи Хор. Всички едновременно вдигнаха глави да видят кой влиза. В стаята цареше абсолютна тишина, ако не се смяташе тиктакането на часовника.